

Vypreki che Nikola Herceg, bashtata na malkija Herceg, nikoga ne beshe prekrachil praga na svoja tyst, izvesten industrialec, velikodushno pozvoljavashe na zhena si Olivera, kogato pozhelae, da vodi malkija pri djado mu. I kolkoto i da se mycheshe Hercegovata majka da namali omrazata mezhdu dvamata myzhe, vsichko beshe naprazno. Ilija Hadzhi-Banjac nikoga ne mozha da se primiri s fakta, che ljubimkata mu beshe otvedena ot obiknoven knizharski pomoshtnik, pri tova oshte i cherven. Nikola Herceg pyk, ne mozheshe da prosti na Hadzhi-Banjac tova, che e kapitalist i che glasuva za Jugoslavskata radikalna asociacija. Beshe se zapoznal s Hercegovata majka na davanite ot nego uroci po literatura i istorija. Po-kysno, kogato malkijat Herceg beshe na pyt da se pojavi, se okaza, che j beshe prepodaval i po ljubov, no beshe veche kysno da se napravi kakvoto i da bilo. Spasjavajki tova, koeto mozheshe da se spasi, starijat Hadzhi-Banjac prenebregna vsichko i beshe sklonen da mu prosti samo pri dve uslovija: da se venchajat v cyrkva i sled tova zet mu da zapochne rabota v magazina za prodazhba na surov i rjazan dyrven material na edro. Nikola Herceg othvyrli i dvete uslovija. Iz grada progymja pozoryt na Hadzhi-Banjac. Starite tashlihanski* semejstva Jeftanovich, Kashikovich, Besarovich i Despich gledaha sys syzhalenie ortaka si, kojto za edna nosht syvsem pobelja. Njakolko dena predi tretija rozhden den na Herceg prez 1940 g., za kojto Hadzhi-Banjac gotveshe fojerverki ot balkona i za тази cel beshe angazhiral pirotehnik - italianeca Pietro Palavichini, policijata obiskira knizharnicata i

* Tyrgovskata aristokracija na Saraevo - semejstvata, chiito kyshti i magazini se namiraha blizo do karavan-saraja na Gazi-Husref-beg, poznat poveche kato Tashli-han (tash - tur., kamyk), t. e. kamenna sgrada (b. a.)

antikvarnata na cheha Studnichka, kydeto raboteshe Hercegovijat bashta, i pod tezgjaha nameriha zabraneni knigi. Hadzhi-Banjac otide lichno pri gradonachalnika i dade garancii za svoja zet i samo toj beshe osvoboden, za koeto Hercegovijat bashta nikoga ne mu prosti, zashtoto v zatvora bjaha ostanali naj-dobrite mu drugari. Otnachalo ne iskashe da izleze ot zatvora, a kogato naj-nakraja go izhvyrliha navyn, otide pri shefa na policijata i nastojchivo go zamoli da go vyrne v aresta.

- A, tova ne! - mahna s ryka tozi visokopostaven policejski chinovnik, predlagajki mu cigara ot zlatnata si tabakera. - Vie shte ostanete na svoboda.

- No kakvo shte si misljat moite drugari? - protestirashe Nikola Herceg.

- Tochno tova i zhelaem... - kaza hladno shefyt na policijata. - Da im objasnite zashto samo vas sme pusnali!

Za otmyshtenie Hercegovijat bashta zabrani na zhena si da vodi TAM sina im, kogoto djadoto obozhavashe. Hadzhi-Banjac izdyrzha edna sedmica bez malkija, a nakraja se pojavi gologlav i nedospal edna sutrin v skromnija im dom v pokrajninite, s ochi, pylni sys sylzi. Taka beshe skljudheno primirie, no omrazata prodylzhavashe da tlee. Hadzhi-Banjac kupuvashe na malkija Niko igrachki, koito struvaha poveche ot dvumesechnata zaplata na bashta mu. Bashtata ucheshe malkija Herceg da pee "Internacionala" i che vsichki golemi kapitali sa specheleni s grabezh. Kogato na 27 mart izbuhnaha demonstracii protiv pakta sys silite ot Osta, pod prozorcite na djadovata mu kyshta premina gordo, nachelo na komunistite, Hercegovijat bashta, s cherven karamfil na revera. Izvika: "Da zhivee Komunisticheskata partija na Jugoslavija! Dolu sramnijat pakt! Dolu predatelite na naroda!"

Vsichki izvikaha "Dooooooooo!"

Sled tova pod prozorcite premina Ilija Hadzhi-Banjac vyv fajton, v kojto bjaha vpregnati dva bujni beli konja. Sledvashe go drug fajton, pylen s cigani, koito svireha "Marshyt na Drina". Izvika:

- Da zhivee prestolonaslednikyt kral Petyr Vtori! Dolu sramnijat pakt!

Ciganite izsviriha tush.

Niko Herceg mahashe ot prozoreca na djado si i na bashta si s dva jugoslavski trikoljora ot hartija.

Majka mu, kojato go dyrzheshe v pregrydkite si, zaplaka, zashoto predchuvstvashe, che otnjakyde idva beda.

Neshtastieto ne trjabvashe da se chaka dylgo.

Gore-dolu tochno po tova vreme Ilija Hadzhi-Banjac zamina za Livyrypul da skljudhi njakakva krupna sdelka za iznos na dyrven material s anglijskite si partnjori. Hercegovijat bashta beshe tyrsen ot policijata, na kojato veche ne j beshe do shega i zatova toj trjabvashe da premine v nelegalnost i kolkoto se mozhe po-byrzo da napusne Saraevo. Majkata na Herceg, zhena s patriarhalno vyzpitanie, vypreki che nishto ne razbirashe ot politika, trygna s myzha si, kato poveri Niko na frenskata guvernantka madmazel Zhanet Marten, kojato inache vsichki narichaha Fru-Fru, na kamerierkata Marija i na gyrbavata Hajrija Pita, domashnata prisluzhnica.

Sypruzite Herceg bili zaloveni na gara Vinkovci i otkarani v N-skija zatvor, kydeto ot jugoslavskite zhandarmi gi nasledili nemcitate. N-skite komunisti organizirali bjagstvoto na Nikola Herceg, no, za syzhalenie, nishto ne moglo da se napravi za zhena mu, kojato pet dena po-kysno izveli na razstrel s edna grupa zalozhnici. Ne uspjala dori da napishe proshtalno pismo na sina si. Vsichko, koeto e ostanalo ot тази krasiva neshtastna zhena, se sydyrzha v sinjozelenite kotesunki ochi, nasledeni ot Niko N. Herceg. Predi razstrela ne kazala nishto osobeno, ne

umoljavala za milost, nito plakala; samo pomolila njakakvo momiche-frizjorska pomoshtnichka, izvedena s neja pred stenata, da j popravi frizurata. Umrjala kato dama.

Komandir na eskorten bataljon, Nikola Herceg, prez oktomvri 1944 g., kogato bil osvobodен N., sobstvenorychno obesil i trimata chlenove na ustashkija Polevi syd, koito izpratili zhenata mu na smyrt. Zaginal na peti april 1945 g. ot sluchajno zabludena protivotankova granata, nedalech ot Saraevo, koeto negovata chast osvobozhdavala. Granatata razkysala cjaloto mu tjalo i go smesila s trima pridruzhiteli i vsichki bili pogrebani v obshta grobnica.

Kogato Ilija Hadzhi-Banjac otpytuva za London, pomoshtnicite mu naviriha izvednyzh nosove. Naj-lovkijat ot tjah, njakoj si Trebinjac, izbjaga s chast ot kapitala na Hadzhi-Banjac v nalichni pari i s madmazel Fru-Fru, prez Dubrovnik s korab na Kryf, a sled tova se prehvyrli v Tanzher, kydeto zabogatjal mnogo. Sled vojnatata tyrseshe njakogo ot familijata Hadzhi-Banjac, za da mu vyrne parite s lihva, no nikoj ne se otzova na objavite mu vyv vestnicite. SHofjoryt Rihter postypi sred pyrvite saraevski nemci v SS - Einsatzgruppe i zagina na Iztochnija front kato shofjor. Ostanalite sluzhiteli se razprysnaha koj nakyde vidi vyv voennija metezh, taka che Hajrija Pita, poslednata i naj-bednata sred sluginite, na kojato nikoj seriozno ne razchitashe, trjabvashe sama da spusne edna sutrin kepencite na magazina za surov i rjazan material na edro na Hadzhi-Banjac. Malkijat Herceg puskashe ljubimite plochi na djado si, dokato ne iztypi iglata na gramofona. Motaeshe se iz pustite stai, uchuden kyde sa izcheznali izvednyzh tolkova obitateli, i risuvashe s pryst razni figuri po prahta, kojato se beshe zadyrzhalata po goljamata masa ot orehovo dyrvo v trapezarijata. Na naj-visokata chast na strymnata gradina zad kyshtata na

Hadzhi-Banjac, jugoslavskata vojska postavi zenitno orydie "Hispano", kalibr dvajset milimetra.

Petimata ot prislugata spjaha do orydieto v palatka. Merachyt i pylnachite ucheha malkija Herceg kak se prosledjavat i celjat samoletite s "izprevarvane", a vecher pieha rakija i peeha v syprovod na kitara "O, dona Klara!" i "Tri palmi na ostrova shtastliv, gde oblaci kryzhat v noshtta..." Hajrija Pita im pecheshe bjurek v goljama krygla tava i rano sutrin im noseshe topla voda za brysnene.

Niko Herceg se nauchi da kazva:

- Picka ti majcina!

Djado mu izprati kartichka ot njakakvo pristanishte, na kojato pisheshe: "Svoja vnuk i naslednik celuva po dve te buzi negovijat djado, Ilija Hadzhi-Banjac. Livyrypul, april 1941 g."